

Ινστιτούτο Εργασίας Κύπρου ΠΕΟ

Έκθεση για την Οικονομία και την Απασχόληση 2022

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
ΚΥΠΡΟΥ

Περίληψη και συμπεράσματα

- ΜΙΑ ΝΕΑ ΥΠΟΤΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΕ ΕΞΕΛΙΞΗ

Στο τέλος του 2022 επιβεβαιώνεται ότι μια νέα μεγάλη υποτίμηση της εργασίας βρίσκεται σε εξέλιξη στις περισσότερες χώρες του αναπτυσσόμενου καπιταλισμού με μοχλό τον πληθωρισμό. Στην περίπτωση της Κύπρου (όπως και της Ελλάδας), η υποτίμηση αυτή προστίθεται στην υποτίμηση της εργασίας των ετών 2013-2014, είναι δε εξαιρετικά ορατή στα στατιστικά στοιχεία των πραγματικών μισθών, του μοναδιαίου κόστους εργασίας, των κερδών και της διανομής του προϊόντος.

Πιο συγκεκριμένα, έχει πλέον παγιωθεί, σχεδόν σε όλες τις χώρες της Ευρώπης, πτωτική πορεία της αγοραστικής δύναμης του μέσου μισθού, η συνέχιση της οποίας κατά το 2023, θα μπορούσε να οδηγήσει σε μείωση της αγοραστικής δύναμης των μισθών μεγαλύτερη από την υποτίμηση της εργασίας κατά το 2013-2014. Μια τέτοια εξέλιξη, βεβαίως, δεν έχει ολοκληρωθεί, και η ολική επαναφορά της αγοραστικής δύναμης των μισθών στο επίπεδο που βρίσκονταν πριν αρχίσει η άνοδος του πληθωρισμού, αποτελεί επίδικο αντικείμενο των πολιτικών και συνδικαλιστικών παρεμβάσεων σε όλες τις χώρες της Ευρώπης.

- Η ΑΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΚΕΡΔΟΦΟΡΙΑΣ

Σε συνέχεια των περυσινών αναλύσεων της ετήσιας έκθεσης του ΙΝΕΚ ΠΕΟ, επιβεβαιώνουμε εφέτος ότι με βάση τους δείκτες που περιγράφουν τις μεταβολές της κερδοφορίας, καταδεικνύεται με αδιαμφισβήτητο τρόπο ότι η μεγάλη άνοδος της κερδοφορίας που επιβλήθηκε στην Κύπρο με εργαλείο τις διαρθρωτικές αλλαγές των ετών 2013-2015, παγιώθηκε, δεν απειλήθηκε από την υγειονομική κρίση, και τελικά ενισχύθηκε περαιτέρω, και συνεχίζει να ενισχύεται, από την άνοδο του πληθωρισμού και τις αυξήσεις των ονομαστικών μισθών που υπολείπονται των αντίστοιχων αυξήσεων των τιμών. Οι εξελίξεις αυτές συμπυκνών-

ονται με τον πιο γλαφυρό τρόπο στα στατιστικά στοιχεία της διανομής του προϊόντος: Τα μεν εισοδήματα του κεφαλαίου (κέρδη, τόκοι, πρόσοδοι) αυξήθηκαν κατά περίπου 7,5 εκατοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ έναντι του μέσου όρου των ετών 2006-2011, εκ των οποίων περίπου 4 μονάδες προέρχονται από την αναδιανομή εισοδήματος του 2013-2014, και 3,5 μονάδες από την αναδιανομή του 2022. Οι ίδιες μεταβολές, κατά την ίδια περίοδο, όμως με αρνητικό πρόσημο, παρατηρήθηκαν στο μερίδιο της εργασίας στο ΑΕΠ.

- Η ΠΡΟΣΚΑΙΡΗ ΑΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑΣ

Η συνολική αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας για τα έντεκα έτη 2008-2019 ανήλθε αθροιστικά σε περίπου 5% (ή 0,4% ετησίως). Ωστόσο, στα στατιστικά στοιχεία της περιόδου μετά την έξοδο από την υγειονομική κρίση του 2020, παρατηρήθηκε σημαντική άνοδος της παραγωγικότητας της εργασίας. Μετά όμως από την δημοσίευση και των πιο πρόσφατων στοιχείων των Εθνικών Λογαριασμών (2022:3), παρατηρείται επαναφορά του δείκτη της παραγωγικότητας της εργασίας στην κατάσταση της μακροχρόνιας στασιμότητας που επικρατούσε πριν την υγειονομική κρίση.

Η πρόσκαιρη αύξηση που παρουσιάστηκε κατά το 2021-2022 εξηγείται από το γεγονός ότι κατά την διάρκεια του 2020, όταν μειώθηκε σε μεγάλο βαθμό το ΑΕΠ λόγω των περιοριστικών μέτρων που επέβαλε η διαχείριση της υγειονομικής κρίσης, ο αριθμός των απασχολούμενων μειώθηκε ελάχιστα σε σύγκριση με την μείωση που θα είχε παρατηρηθεί εάν δεν είχε υπάρξει κρατική παρέμβαση. Υπήρξε δηλαδή τότε μείωση της παραγωγής χωρίς να υπάρξει η μείωση του αριθμού απασχολούμενων που θα αντιστοιχούσε υπό άλλες, κανονικές, συνθήκες. Συνεπώς, κατά την επαναφορά της παραγωγής στα προ της κρίσης επίπεδα, οι αυξήσεις του αριθμού των απα-

σχολουμένων ήταν μικρότερες από τις αντίστοιχες αυξήσεις του όγκου παραγωγής διότι οι εργαζόμενοι δεν είχαν απολυθεί για να επαναπροσληφθούν. Αποδεικνύεται, επομένως, ότι η μακροχρόνια στασιμότητα της παραγωγικότητας της εργασίας εμμένει, και παραμένει πολύ αμφίβολο εάν στο άμεσο ή κάπως πιο μακρινό μέλλον θα υπάρξει σημαντική αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας, διότι οι χαμηλοί ρυθμοί συσσώρευσης παραγωγικού κεφαλαίου, η μεγάλη συμμετοχή των κατοικιών και των μεταφορικών μέσων στις επενδύσεις παγίου κεφαλαίου και άλλοι δυσμενείς παράγοντες για την αύξηση του παραγωγικού κεφαλαίου, που ευθύνονται για την μακροχρόνια στασιμότητα της παραγωγικότητας, παραμένουν ενεργοί. Η στασιμότητα της παραγωγικότητας της εργασίας έχει κεντρική σημασία για την εξέλιξη της σχέσης της μισθωτής εργασίας με το κεφάλαιο. Όπως μας έδειξε η ιστορία της σοσιαλδημοκρατίας, οι αυξήσεις της παραγωγικότητας επιτρέπουν, εφόσον υπάρχει πρόσφορος ταξικός συσχετισμός δυνάμεων, την παράλληλη αύξηση των κερδών και της αγοραστικής δύναμης των μισθών με επιμερισμό του οφέλους που προκύπτει από την αύξηση της παραγωγικότητας. Ευνοείται έτσι η άσκηση συναινετικής πολιτικής, τυπικά επικυρωμένης ή άτυπης. Αντιθέτως, όταν δεν υπάρχουν αυξήσεις (ή υπάρχουν μόνο μικρές αυξήσεις) της παραγωγικότητας της εργασίας, οι επιχειρήσεις και οι πολιτικές δυνάμεις που εκπροσωπούν τα συμφέροντά τους, στρέφονται σε συγκρουσιακές μορφές πολιτικής προκειμένου να αυξηθεί η κερδοφορία με μειώσεις του μεριδίου της εργασίας στο προϊόν, ακόμη και με μειώσεις των πραγματικών μισθών. Αυτό είναι και ένα από τα βασικά στοιχεία της ιστορικής συγκυρίας στις χώρες του αναπτυγμένου καπιταλισμού της Ευρώπης και της βόρειας Αμερικής μετά το 2000. Η τρέχουσα απόπειρα μεγάλης απαξίωσης της εργασίας αποτελεί επει-

σόδιο αυτής της συγκρουσιακής πολιτικής που ακολουθούν πλέον οι κάτοχοι κεφαλαίου προκειμένου να αυξήσουν τα κέρδη τους (διότι ο νεοφιλελευθερισμός δεν είναι καθεστώς που επιδιώκει υψηλή κερδοφορία αλλά *αυξανόμενη* κερδοφορία).

- Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Κατά τα τελευταία έτη, το ποσοστό ανεργίας στην Κύπρο κινείται σε χαμηλά επίπεδα, τα οποία ευνοούν την διαπραγματευτική ισχύ των μισθωτών. Αυτό εξηγεί, σε μεγάλο βαθμό, την άνοδο του μέσου ονομαστικού μισθού (ή χρηματικού μισθού), σε επίπεδα υψηλότερα από το επίπεδο του 2012, που ήταν το ιστορικά υψηλότερο επίπεδο.

Παρά το χαμηλό ποσοστό ανεργίας, που έχει σημασία για την διαμόρφωση των μισθών, άλλοι δείκτες δεν παρουσιάζουν μια τόσο ευνοϊκή εικόνα της αγοράς εργασίας. Είναι αξιοσημείωτο ότι το 2022, σε κάθε άνεργο αντιστοιχούσε ένας αποθαρρημένος ή ένας υποαπασχολούμενος και ότι υπάρχει υπερεκτίμηση 6% του αριθμού των απασχολούμενων εξαιτίας των μειωμένων ωρών εργασίας ανά απασχολούμενο. Η υποαπασχόληση βρίσκεται σε ανοδική πορεία μετά το 2020:2 και αυτό αποτελεί ένδειξη ότι είναι φαινόμενο που έχει παγιωθεί και επεκτείνεται σύροντας έναν αυξανόμενο αριθμό μισθωτών σε συνθήκες μερικής απασχόλησης ανεπιθύμητης από τους ίδιους τους εργαζόμενους αλλά επιθυμητής από πολλούς εργοδότες. Εκτός από την υποαπασχόληση (δηλαδή την ακούσια, μη επιθυμητή, μερική απασχόληση), έχει αποκτήσει διαρθρωτικό χαρακτήρα και η μακροχρόνια ανεργία, η οποία παρουσίασε μεν υποχώρηση, χωρίς όμως να επανέλθει στο χαμηλό επίπεδο των ετών 2008-2010.

-

- ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΑΝΙΣΟΡΡΟΠΙΕΣ

Από το 2015, οι επενδύσεις παγίου κεφαλαίου αυξάνονται με ρυθμό μικρότερο από αυτόν που δικαιολογεί η ικανότητα της Κυπριακής οικονομίας να χρηματοδοτήσει νέες επενδύσεις. Επιπλέον, κατά την ίδια περίοδο, μεγάλο μέρος των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου αφορούσαν τον κατασκευαστικό τομέα, οι οποίες δεν μεταβάλλουν σε μεγάλο βαθμό το παραγωγικό κεφάλαιο, επομένως το παραγωγικό δυναμικό της χώρας (παρά μόνον κατά τον βαθμό που χρησιμοποιούνται ως μέσα παραγωγής). Η απόκλιση αυτή, της ικανότητας χρηματοδότησης των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου και του καθαρού αποθέματος παγίου κεφαλαίου (που είναι το αποτέλεσμα της συσσώρευσης παγίου κεφαλαίου μετά τις αποσβέσεις) διευρύνθηκε περαιτέρω κατά το 2021-2022. Επομένως, ένα αυξανόμενο μέρος του ακαθάριστου λειτουργικού πλεονάσματος (δηλαδή της ικανότητας χρηματοδότησης των επενδύσεων) δεν διατίθεται πλέον για επενδύσεις παγίου κεφαλαίου αλλά διοχετεύεται σε άλλες χρήσεις). Το αποτέλεσμα αυτής της υστέρησης των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου, είναι ότι σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα μετά το 2020, ο όγκος της τρέχουσας παραγωγής υπερέβη το δυνητικό προϊόν, δηλαδή εκείνο το επίπεδο παραγωγής άνω του οποίου δημιουργούνται ευνοϊκές συνθήκες για την αύξηση του πληθωρισμού και τα ελλείμματα στο εμπορικό ισοζύγιο. Η Κυπριακή οικονομία βρίσκεται, λοιπόν, και πάλι, σε κατάσταση υπερθέρμανσης, κατά την οποία ο όγκος της παραγωγής υπερβαίνει τις δυνατότητες του παραγωγικού συστήματος να λειτουργεί χωρίς ανισορροπίες. Έτσι, η ανάκαμψη της οικονομίας μετά το 2020 παρουσιάζει τις ίδιες αδυναμίες της οικονομικής μεγέθυνσης της κυπριακής οικονομίας των ετών 2015-2019, δηλαδή την πολύ γρήγορη εξάντληση του παραγωγικού δυναμικού, αυτήν την

φορά μάλιστα σε συνθήκες μεγάλων αυξήσεων του εισαγόμενου πληθωρισμού. Για το 2023, οι υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής προβλέπουν ότι το επίπεδο της τρέχουσας παραγωγής (ΑΕΠ) θα βρίσκεται χαμηλότερα από το δυνητικό ΑΕΠ κατά 0,5% και 0,6% στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην Ευρωζώνη. Για την Κύπρο, αντιθέτως, η αντίστοιχη πρόβλεψη είναι +1,8%, επομένως η τρέχουσα παραγωγή θα παραμένει υψηλότερη από την δυνητική παραγωγή και ίσως να χρειαστεί να ληφθούν επιπλέον μέτρα περιορισμού της ζήτησης για τον έλεγχο του πληθωρισμού. Για τον λόγο αυτόν, η Κυπριακή οικονομία πιθανόν να αναγκαστεί να ασκήσει πολιτική περισσότερο περιοριστική από ό,τι οι άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά μέσο όρο.

Με αυτά τα δεδομένα (άνοδος της παραγωγής πάνω από το επίπεδο της δυνητικής παραγωγής και ανατιμήσεις των πρώτων υλών), η αύξηση των τιμών παραγωγής σήμερα είναι η πιο αναμενόμενη αντίδραση για τις καπιταλιστικές επιχειρήσεις, με δεδομένη την επιδίωξη τους να μεγιστοποιούν τα κέρδη τους. Ωστόσο, με τις αυξήσεις των τιμών περιστεύεται η ιδιωτική κατανάλωση (με την βοήθεια και της περιοριστικής νομισματικής πολιτικής και της επακόλουθης αύξησης των επιτοκίων), διότι το εισόδημα των νοικοκυριών διατίθεται τώρα αφενός για την αγορά λιγότερων εμπορευμάτων αφού οι τιμές τους είναι υψηλότερες και αφετέρου για αποπληρωμή υψηλότερων τοκοχρεωλυσιών. Επιπλέον, τα υψηλότερα επιτόκια αποθαρρύνουν τον δανεισμό για κατανάλωση και επιβραδύνουν την συσσώρευση παγίου κεφαλαίου μειώνοντας τις επενδύσεις. Με αυτές τις διαδικασίες σε εξέλιξη, αναμένεται να μειωθεί η συνολική ζήτηση εξαιτίας της ανόδου των επιτοκίων κατά τα επόμενα έτη, και η οικονομία θα επιβραδυνθεί ή θα βυθιστεί στην ύφεση (με την συμβολή και κλασικών φαύλων κύκλων που θα αναπτυχθούν στην πορεία προς την ύφεση

και θα πολλαπλασιάσουν τα αρνητικά αποτελέσματα της αύξησης των επιτοκίων). Η δε ύφεση ή επιβράδυνση θα αυξήσει το αχρησιμοποίητο παραγωγικό δυναμικό σε τέτοιο βαθμό που οι επιχειρήσεις θα σταματήσουν ή θα επιβραδύνουν τις αυξήσεις των τιμών. Η απαξίωση της εργασίας που προκλήθηκε εξαιτίας των αυξήσεων των τιμών πιθανότατα θα σταματήσει όταν θα έχει ολοκληρωθεί η διαδικασία του αποπληθωρισμού. Ωστόσο, ενδέχεται η ύφεση ή επιβράδυνση της οικονομίας να έχει εν τω μεταξύ αυξήσει το ποσοστό ανεργίας, και να μειώνει την διαπραγματευτική δύναμη των μισθωτών και την ικανότητά τους να υπερασπίζονται την αγοραστική δύναμη των μισθών. Σε κάθε περίπτωση, εάν επαληθευθεί ότι αυτές θα είναι οι συνθήκες που θα επικρατήσουν κατά την επόμενη περίοδο, δεν θα είναι καθόλου ευνοϊκές για την αμοιβή της μισθωτής εργασίας. Υπάρχει και ένα ενδιάμεσο σενάριο: Εάν επαληθευθούν η Κριστίν Λαγκάρντ, πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, και οι προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ο πληθωρισμός δεν θα επιστρέψει στα πολύ χαμηλά επίπεδα της προηγούμενης περιόδου ούτε μετά την επιβράδυνση ή ύφεση της οικονομίας κατά το 2023, οπότε θα βρεθούμε σε μια συγκυρία πληθωρισμού της τάξης του 3% που μπορεί να επιφέρει μικρές επιπλέον μειώσεις στην αγοραστική δύναμη των μισθών. Υπό αυτές τις συνθήκες, η Αυτόματη Τιμαριθμική Αναπροσαρμογή αποκτά πολύ μεγάλη σημασία, όχι μόνο για την σημερινή συγκυρία αλλά και για το μέλλον, το οποίο κατά τα φαινόμενα μπορεί να φέρει περισσότερα επεισόδια πληθωρισμού, τόσο εξαιτίας της γεωπολιτικής αστάθειας που έχει δημιουργηθεί όσο και εξαιτίας της μετατροπής της απαξίωσης της εργασίας σε μοναδικό μοχλό αύξησης της κερδοφορίας.

Οι αναλύσεις της εφετινής έκθεσης δείχνουν ότι στην τρέχουσα συγκυρία, η επαναφορά της πλήρους ΑΤΑ και η ενί-

σχυση της μαχητικότητας των συνδικαλιστικών και πολιτικών οργανώσεων των εργαζόμενων τάξεων είναι τα μοναδικά εμπόδια που μπορούν να τεθούν στην διαδικασία της απαξίωσης της εργασίας που βρίσκεται σε εξέλιξη.

Ο ισχυρισμός που διατυπώνεται από την εργοδοτική πλευρά ότι η ΑΤΑ θα είχε επίπτωση στην ανταγωνιστικότητα της Κυπριακής οικονομίας είναι αυθαίρετος και χωρίς οικονομική υποστήριξη. Όπως συστηματικά έχουμε δείξει στις ετήσιες εκθέσεις του ΙΝΕΚ ΠΕΟ, δεν παρατηρείται στατιστική συσχέτιση μεταξύ του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος και των τιμών των εξαγωγών ή του ΑΕΠ. Είναι χρήσιμο να θυμηθούμε στο σημείο αυτό ότι οι τιμές των Κυπριακών εξαγωγών (επομένως και η ανταγωνιστικότητα) δεν μεταβλήθηκαν όταν υπήρξε θεαματική μείωση του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος με την εφαρμογή του μνημονιακού προγράμματος (διάγραμμα 6.16). Αλλά και στην σημερινή συγκυρία, μετά το 2020, οι τιμές εξαγωγών παρουσιάζουν εντυπωσιακή αύξηση ενώ το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος έχει μειωθεί κατά την ίδια περίοδο.